

ОЙКОНІМИ У РОМАНІ «МАГНЕТИЗМ» П. ЯЦЕНКА

У статті представлений аналіз окремої групи ономастичних одиниць – ойконімної лексики на матеріалі твору «Магнетизм» Петра Яценка.

Ключові слова: ойконім, астіонім, лексика, класифікація, лінгвістика.

The article presents an analysis of a separate group of onomastic units - oikonomic vocabulary, on the materials of the work "Magnetism" by Peter Yatsenko.

Key words: oikonym, astionym, vocabulary, classification, linguistics.

Одна з головних ролей у дослідженні географічних назв належить лінгвістиці. Дослідники розглядають топоніміку як розділ ономастики – науки про сукупність власних імен об'єктів. Власні назви підпорядковані законам мови, саме тому необхідний лінгвістичний підхід у вивченні назв. Без застосування мовознавчих методів не можна збагнути будову назв, а це основний і вихідний етап як для мовних, так і позамовних досліджень топонімії. Значення лінгвістичних даних особливо пізнавальне для реконструкції давніх періодів історії і, передусім, у тих випадках, коли немає інших джерел [1].

Науковцями зібрано чимало класифікацій топонімічного матеріалу (Д. Бучка, Ю. Карпенка, Г. Лабінської, В. Ніконова, В. Німчука, С. Роспанда, А. Селіщева, О. Суперанської, В. Ташицького, К. Цілуйка та ін.), у яких обумовлено основні засади групування власних географічних назв, зокрема:

- назви населених місць – ойконіми;
- назви міст – астіоніми;
- назви внутріміських об'єктів – урбаноніми;
- назви вулиць – годоніми;
- назви площ – агороніми;
- назви шляхів сполучення – дромоніми;
- назви водоймищ – гідроніми;
- назви океанів – океаноніми;
- назви морів – пелагоніми;
- назви озер – лімноніми;
- назви річок – потамоніми;
- назви боліт – гелоніми [1].

Лексика роману «Магнетизм» П. Яценка урізноманітна топонімами різних класів. Наприклад, **ойконіми** на позначення загальних назв зустрічаємо вже на перших сторінках твору: «*І якби він мав очі, то міг би бачити захопливий красвид: сонце вставало над великим містом, пробираючись крізь дими з демонічних труб, забарвлювало смог багрянцем*» [3, с. 10].

Дослідниця Г. Лабінська дала таке визначення поняттю «ойконім»: «вид топонімів, що позначають власні та загальні назви поселень – міст, сіл, селищ. Ойконіми несуть важливу інформацію про особливості виникнення населених пунктів, їхніх мешканців; про природні й географічні умови місцевості, на території якої ці поселення засновані; про специфіку культурних і політичних зв'язків між сусідніми (найчастіше) і несусідніми етносами та державами, а отже, є важливими пам'ятками для географії, історії, етнографії, археології та інших наук» [1].

Так у творі вжито лексику на позначення загальних ойконімів: *містечко, місто, поселення, околиця* тощо: «*Микола з херсонської околиці*», «*...який позавчора перетнув*

український кордон з боку маленького російського містечка Гуково» [3, с. 11]. А лексема «Гуково» є астіонімом, різновидом ойконіму, що позначає назви міських об'єктів. Ойконім мотивований антропонімом, походить від прізвища козацького сотника Гукова. «Часте вживання назв усіх цих типів поселень актуалізувало до них увагу, як і до безпосередніх власних назв поселень – ойконімів. За характером поселення ойконіми поділяють на: астіоніми – назви міських поселень; комоніми – назви сільських поселень» [1].

У тексті представлено два основних ойконіми – Київ і Донецьк, сюжетна лінія твору обертається навколо цих двох міст. Ойконім Донецьк: «Другий був із **Донецька** й донедавна працював у міліції, але отримав пропозицію, яка видалася йому чудовою, та він починав уже про це шкочувати» [3, с.26], є одним із головних топомів у творі. Ойконім мотивований гідронімом, оскільки місто лежить біля річки Донець. Ойконіми на позначення назв столиць держав називаються **полісоніми**. Полісонім **Київ**: «*Чорт забирай, Києве! Я зрозуміла, що гроші в тебе є. Тільки навіщо ти мене дразниш?*» [1, с.67], назва столиці України, Київ стає центром життя переселенців, тому виконує не лише номінативну функцію в тексті, а й соціологічну. Власна назва мотивована антропонімом, адже за легендою місто назване на честь засновника Кия.

У творі згадані такі **астіоніми**: *Одеса, Херсон, Відень, Жовтневе, Боярка* та інші: «Вона пишалася тим, скільки всього може помістити у свою валізу, яка бувала вже **і в Одесі, і в Херсоні, і навіть у Відні...** жила на **Жовтневому** і яку убив снаряд... який прийшов служити добровольцем з **Боярки** і якого там чекали троє дітей та лиха дружина [3, с.13]. Ойконіми **Одеса** й **Херсон** мають давньогрецький генезис, мотивовані словами іншомовного походження. Ойконім **Відень** має походження із кельтської мови, у перекладі з якої означає «ясний». Жовтневе – назва мікрорайону Києва, походить від назви місяця жовтня, ойконім мотивований іншими словами. Боярка – назва міста, походить від назви станції метро, яка, в свою чергу, названа від села, назва села має давнє коріння. Бояркою називали землі бояр Малковичів. Тож ойконім мотивований словом на позначення групи населення. У тексті вказані нами ойконіми виконують локалізаційну функцію.

Ойконім **Васильків** – це назва міста в обухівському районі Київської області: «*Ваш собез у Василькові. Ми обслуговуємо Києво-Святошинський район*» [3, с.92], ойконім мотивований антропонімом **Василій**, що є християнським іменем Володимира Великого. У тексті виконує номінативну функцію. Топонім **Києво-Святошинський район** є складним ойконімом, що складається із двох частин: Київ (ойконім проаналізований вище) та Святошино (назва ойконіму має теологічне походження, поселення назване на честь Николая Святоши). Ойконім позначає колишній район Київської області, у тексті відіграє номінативну та локалізаційну функції.

Отже, послуговуючись дослідженнями Д. Бучка, Ю. Карпенка, Г. Лабінської, В. Ніконова, В. Німчука, С. Роспанда, А. Селіщева, О. Суперанської, В. Ташицького, К. Цілуйка, ми проаналізували топоніми на позначення назв географічних об'єктів – ойконіми та один з їх різновидів – астіонім. Спираючись на наші спостереження, можемо стверджувати, що П. Яценко використовує широке розмаїття топонімної лексики у творі «Магнетизм», що спонукає до ґрунтового аналізу ономастичних одиниць твору.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лабінська Г. Топоніміка. Львів. ЛНУ імені Івана Франка. 2016. URL: <https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/04/Labinska.pdf>
2. Таранова Н. До питання про класифікацію топонімів. *Історія та методологія географії. Наукові записки*. 2015. №2. С. 84 - 88.
3. Яценко П. Магнетизм. Львів: Видавництво Старого Лева, 2020. 288 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Климівич С.М.

ОЙКОНІМИ У РОМАНІ «МАГНЕТИЗМ» П. ЯЦЕНКА

У статті представлений аналіз окремої групи ономастичних одиниць – ойконімної лексики на матеріалі твору «Магнетизм» Петра Яценка.

Ключові слова: ойконім, астіонім, лексика, класифікація, лінгвістика.

The article presents an analysis of a separate group of onomastic units - oikonomic vocabulary, on the materials of the work "Magnetism" by Peter Yatsenko.

Key words: oikonym, astionym, vocabulary, classification, linguistics.

Одна з головних ролей у дослідженні географічних назв належить лінгвістиці. Дослідники розглядають топоніміку як розділ ономастики – науки про сукупність власних імен об'єктів. Власні назви підпорядковані законам мови, саме тому необхідний лінгвістичний підхід у вивченні назв. Без застосування мовознавчих методів не можна збагнути будову назв, а це основний і вихідний етап як для мовних, так і позамовних досліджень топонімії. Значення лінгвістичних даних особливо пізнавальне для реконструкції давніх періодів історії і, передусім, у тих випадках, коли немає інших джерел [1].

Науковцями зібрано чимало класифікацій топонімічного матеріалу (Д. Бучка, Ю. Карпенка, Г. Лабінської, В. Ніконова, В. Німчука, С. Роспанда, А. Селіщева, О. Суперанської, В. Ташицького, К. Цілуйка та ін.), у яких обумовлено основні засади групування власних географічних назв, зокрема:

- назви населених місць – ойконіми;
- назви міст – астіоніми;
- назви внутріміських об'єктів – урбаноніми;
- назви вулиць – годоніми;
- назви площ – агороніми;
- назви шляхів сполучення – дромоніми;
- назви водоймищ – гідроніми;
- назви океанів – океаноніми;
- назви морів – пелагоніми;
- назви озер – лімноніми;
- назви річок – потамоніми;
- назви боліт – гелоніми [1].

Лексика роману «Магнетизм» П. Яценка урізноманітна топонімами різних класів. Наприклад, **ойконіми** на позначення загальних назв зустрічаємо вже на перших сторінках твору: «*І якби він мав очі, то міг би бачити захопливий красвид: сонце вставало над великим містом, пробираючись крізь дими з демонічних труб, забарвлювало смог багрянцем*» [3, с. 10].

Дослідниця Г. Лабінська дала таке визначення поняттю «ойконім»: «вид топонімів, що позначають власні та загальні назви поселень – міст, сіл, селищ. Ойконіми несуть важливу інформацію про особливості виникнення населених пунктів, їхніх мешканців; про природні й географічні умови місцевості, на території якої ці поселення засновані; про специфіку культурних і політичних зв'язків між сусідніми (найчастіше) і несусідніми етносами та державами, а отже, є важливими пам'ятками для географії, історії, етнографії, археології та інших наук» [1].

Так у творі вжито лексику на позначення загальних ойконімів: *містечко, місто, поселення, околиця* тощо: «*Микола з херсонської околиці*», «*...який позавчора перетнув*

український кордон з боку маленького російського містечка Гуково» [3, с. 11]. А лексема «Гуково» є астіонімом, різновидом ойконіму, що позначає назви міських об'єктів. Ойконім мотивований антропонімом, походить від прізвища козацького сотника Гукова. «Часте вживання назв усіх цих типів поселень актуалізувало до них увагу, як і до безпосередніх власних назв поселень – ойконімів. За характером поселення ойконіми поділяють на: астіоніми – назви міських поселень; комоніми – назви сільських поселень» [1].

У тексті представлено два основних ойконіми – Київ і Донецьк, сюжетна лінія твору обертається навколо цих двох міст. Ойконім Донецьк: «Другий був із **Донецька** й донедавна працював у міліції, але отримав пропозицію, яка видалася йому чудовою, та він починав уже про це шкочувати» [3, с.26], є одним із головних топонімів у творі. Ойконім мотивований гідронімом, оскільки місто лежить біля річки Донець. Ойконіми на позначення назв столиць держав називаються **полісоніми**. Полісонім **Київ**: «*Чорт забирай, Києве! Я зрозуміла, що гроші в тебе є. Тільки навіщо ти мене дразниш?*» [1, с.67], назва столиці України, Київ стає центром життя переселенців, тому виконує не лише номінативну функцію в тексті, а й соціологічну. Власна назва мотивована антропонімом, адже за легендою місто назване на честь засновника Кия.

У творі згадані такі **астіоніми**: *Одеса, Херсон, Відень, Жовтневе, Боярка* та інші: «Вона пишалася тим, скільки всього може помістити у свою валізу, яка була в неї **і в Одесі, і в Херсоні, і навіть у Відні...** жила на **Жовтневому** і яку убив снаряд... який прийшов служити добровольцем з **Боярки** і якого там чекали троє дітей та лиха дружина» [3, с.13]. Ойконіми **Одеса** й **Херсон** мають давньогрецький генезис, мотивовані словами іншомовного походження. Ойконім **Відень** має походження із кельтської мови, у перекладі з якої означає «ясний». Жовтневе – назва мікрорайону Києва, походить від назви місяця жовтня, ойконім мотивований іншими словами. Боярка – назва міста, походить від назви станції метро, яка, в свою чергу, названа від села, назва села має давнє коріння. Бояркою називали землі бояр Малковичів. Тож ойконім мотивований словом на позначення групи населення. У тексті вказані нами ойконіми виконують локалізаційну функцію.

Ойконім **Васильків** – це назва міста в обухівському районі Київської області: «*Ваш собез у Василькові. Ми обслуговуємо Києво-Святошинський район*» [3, с.92], ойконім мотивований антропонімом **Василій**, що є християнським іменем Володимира Великого. У тексті виконує номінативну функцію. Топонім **Києво-Святошинський район** є складним ойконімом, що складається із двох частин: Київ (ойконім проаналізований вище) та Святошино (назва ойконіму має теологічне походження, поселення назване на честь Николая Святоши). Ойконім позначає колишній район Київської області, у тексті відіграє номінативну та локалізаційну функції.

Отже, послуговуючись дослідженнями Д. Бучка, Ю. Карпенка, Г. Лабінської, В. Ніконова, В. Німчука, С. Роспанда, А. Селіщева, О. Суперанської, В. Ташицького, К. Цілуйка, ми проаналізували топоніми на позначення назв географічних об'єктів – ойконіми та один з їх різновидів – астіонім. Спираючись на наші спостереження, можемо стверджувати, що П. Яценко використовує широке розмаїття топонімної лексики у творі «Магнетизм», що спонукає до ґрунтового аналізу ономастичних одиниць твору.

ЛІТЕРАТУРА:

4. Лабінська Г. Топоніміка. Львів. ЛНУ імені Івана Франка. 2016. URL: <https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/04/Labinska.pdf>
5. Таранова Н. До питання про класифікацію топонімів. *Історія та методологія географії. Наукові записки*. 2015. №2. С. 84 - 88.
6. Яценко П. Магнетизм. Львів: Видавництво Старого Лева, 2020. 288 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Климівич С.М.

